

– کشی، زین‌الدین، حدائق الحقایق، نسخه شماره ۸۶۴ FAZIL AHMED PAŞA کتابخانه سلیمانیه (استانبول).

بایسته‌های پژوهش

طرح ۲

قرآن پاک: بخشی از مجلد اول تفسیر حدادی؟

شرح موضوع و روش

معانی کتاب الله تعالی و تفسیره المنیر، یکی از کهن‌ترین تفاسیر فارسی قرآن است که ابونصر حدادی در قرن پنجم آن را تصنیف کرده است. تا کنون از این تفسیر قدیمی دو نسخه خطی شناسایی شده است. یکی از این نسخه‌ها در کاخ موزه تویقایی (استانبول) نگهداری می‌شود و تصویر آن به صورت چاپ عکسی (با مقدمه سید محمد عمادی حائری) در سال ۱۳۹۰ ش در تهران منتشر شده است؛ و نسخه دیگر در کتابخانه موزه بریتانیا (لندن) محفوظ است و متن آن به کوشش جلال متینی در سال ۱۳۵۲ ش در تهران به چاپ رسیده است. از نسخه‌های دیگر این تفسیر تا کنون نشانی و نسخه‌ای یافت نشده است، اما بر اساس برخی قرائن مانند نقل از فردی که از وی با عنوان خواجه امام یاد می‌شود، احتمال داده شده که تفسیری که به تفسیر قرآن پاک شهرت دارد و تنها ۴۶ برگ از آن باقی مانده و تصویر آن به صورت چاپ عکسی (با مقدمه مجتبی مینوی) و متن آن به صورت چاپ حرفی (به کوشش علی رواقی) انتشار یافته، بخشی از مجلد اول معانی کتاب الله تعالی و تفسیره المنیر باشد. طرح پیشنهادی در نظر دارد با مقایسه دقیق متن، ساختار و محتوای تفسیر قرآن پاک با دو نسخه تفسیر حدادی، صحت و سقم این احتمال را بسنجد.

اهم منابع

- تفسیر قرآن پاک، به کوشش علی رواقی، با مقدمه حافظ محمودخان شیرانی، تهران، ۱۳۸۳ ش.
- تفسیر قرآن پاک، چاپ عکسی از روی نسخه محفوظ در دانشگاه لاهور، با مقدمه مجتبی مینوی، تهران، ۱۳۴۴ ش.
- تفسیری بر عشری از قرآن مجید، به کوشش جلال متینی، تهران، ۱۳۵۲ ش؛ مقدمه (ص هجده- بیست و دو).
- معانی کتاب الله تعالی و تفسیره المنیر، ابونصر احمدبن محمد

طرح ۱

تحلیل محتوایی و ساختاری گزارش زین‌الدین کشی از حکمة الإشراق سهروردی

شرح موضوع و روش

زین‌الدین کشی از بزرگترین شاگردان فخر رازی است که در قرن هفتم شهرت بسیاری نزد اهل منطق و فلسفه داشته است. وی مؤلف اثر مشهوری در منطق و فلسفه با عنوان حدائق الحقایق است که تنها یک نسخه منحصر به فرد از آن باقی مانده است. یکی از نکته‌های شایان توجه این اثر آن است که کشی، با وجود آنکه از شاگردان برجسته فخر رازی است و پیرو مثنی فلسفی و کلامی اوست، به شهاب‌الدین سهروردی (شیخ اشراق) نیز تعلق خاطر نشان می‌دهد. بر اساس همین گرایش به فلسفه اشراق سهروردی، زین‌الدین کشی چکیده‌ای فشرده و گویا از حکمة الاشراق سهروردی را در حدائق الحقایق خود گزینش کرده و نقل نموده است. متن منقول کشی از حکمة الاشراق، با وجود حجم نسبتاً اندک، از این نظر در خور توجه است که در یابیم وی چه تصویری از فلسفه اشراق سهروردی داشته و چه بخش‌هایی از آن را شایان توجه و در خور تلخیص و گزارش می‌دیده است. طرح پیشنهادی حاضر در نظر دارد با مقایسه تطبیقی گزارش کشی از حکمة الاشراق و اصل متن سهروردی از نظر ساختار و محتوا، این موضوع را تحلیل و بررسی کند.

اهم منابع

- سهروردی، شهاب‌الدین یحیی‌بن حبش، حکمة الإشراق، به کوشش هنری کرین، مجموعه مصنفات شیخ اشراق (ج ۲، ص ۹-۲۶۰)، تهران، چ دوم، ۱۳۷۵ ش.
- عمادی حائری، سید محمد، از نسخه‌های استانبول: دست‌نویس‌هایی در فلسفه، کلام، عرفان، تهران، ۱۳۹۰ ش.

حدادی، کتابت و تذهیب عثمان بن حسین وراق غزنوی، نسخه‌برگردان دستنویس کاخ‌موزه توپقایی، با مقدمه سید محمد عمادی حائری، تهران، ۱۳۹۰ ش؛ مقدمه (ص ۱۲-۱۳)، ۱۸.

طرح ۴
تلخیص المحصل، خواجه نصیرالدین طوسی و نسخه‌های متن المحصل رازی

شرح موضوع و روش

تلخیص المحصل اثر مشهوری است از خواجه نصیرالدین طوسی (م ۶۷۲) که وی در آن به نقد و شرح محصل افکار المتقدمین و المتأخرین فخر رازی پرداخته است. بر اساس نسخه‌ای بسیار کهن از این کتاب (نسخه شماره ۳۱۷۹ FATİH کتابخانه سلیمانیه استانبول) که در برگ‌های پایانی آن متن المحصل رازی درج نشده اما شرح و نقد طوسی در آن آمده است، برخی احتمال داده‌اند که طوسی در نسخه اصل تلخیص المحصل خود متن کتاب رازی را درج نکرده و بعدها کاتبان از روی نسخ کتاب رازی، متن المحصل را در لابلای شرح طوسی جای داده‌اند.

طرح پیشنهادی در نظر دارد با مقایسه متون منقول از المحصل رازی در نسخه‌های گوناگون و متعدد تلخیص المحصل طوسی، تعیین کند که این متون منقول در نسخه‌های کهن تلخیص المحصل چه اختلافاتی با یکدیگر دارند و آیا می‌توانند مأخوذ از نسخه‌های گوناگونی باشند؟ و سپس به این نکته دست یابد که مطابق تاریخ کتابت نسخه‌ها از چه زمانی این متون منقول با یکدیگر کاملاً یکسان می‌شوند؟

اهم منابع

- طوسی، محمد بن حسن طوسی، تلخیص المحصل، به کوشش عبدالله نورانی، تهران، ۱۳۵۹ ش.
- عمادی حائری، سید محمد، از نسخه‌های استانبول: دستنویس‌هایی در فلسفه، کلام، عرفان، تهران، ۱۳۹۰ ش.

طرح ۳

مقایسه متن ترجمه کهن الملل و النحل شهرستانی با نسخه‌های بعدی متن عربی آن

شرح موضوع و روش

الملل و النحل اثر مشهور و مهم محمد بن عبدالکریم شهرستانی (م ۵۴۸ق) است که نسخه‌های متعددی از آن بر جای مانده که برخی از آنها از قدمت قابل توجهی برخوردارند. با توجه به موضوع بحث برانگیز کتاب، به نظر می‌رسد برخی عبارات و تعبیرات این اثر در نسخه‌های بعدی از سوی کاتبان فرق مختلف مورد تصرف و تغییر قرار گرفته باشد. گذشته از نسخه‌های اصل کتاب، ترجمه‌ای بسیار کهن از الملل و النحل به فارسی در شکل یک نسخه خطی منحصر بفرد باقی مانده که به شماره AYASOFYA ۲۳۷۱ در کتابخانه سلیمانیه (استانبول) نگهداری می‌شود. این متن فارسی از جهات گوناگونی دارای اهمیت است، از جمله آنکه این ترجمه احتمالاً مبتنی بر نسخه‌ای کهن و اصیل از کتاب و از این نظر قابل مقایسه با متن نسخه‌های عربی آن است.

طرح پیشنهادی در نظر دارد با مقایسه دقیق متن این ترجمه فارسی قدیمی با نسخه‌های خطی الملل و النحل و چاپ‌های آن، اولاً تعیین کند این ترجمه فارسی تا چه اندازه با متن نسخه‌های عربی تفاوت دارد و در صورت وجود اختلاف، این تفاوت‌ها تا چه اندازه می‌تواند حاصل گرایش‌های مذهبی معتقدان به دیگر فرق در متن یا ترجمه کتاب باشد.

اهم منابع

- عمادی حائری، سید محمد، از نسخه‌های استانبول: دستنویس‌هایی در فلسفه، کلام، عرفان، تهران، ۱۳۹۰ ش.